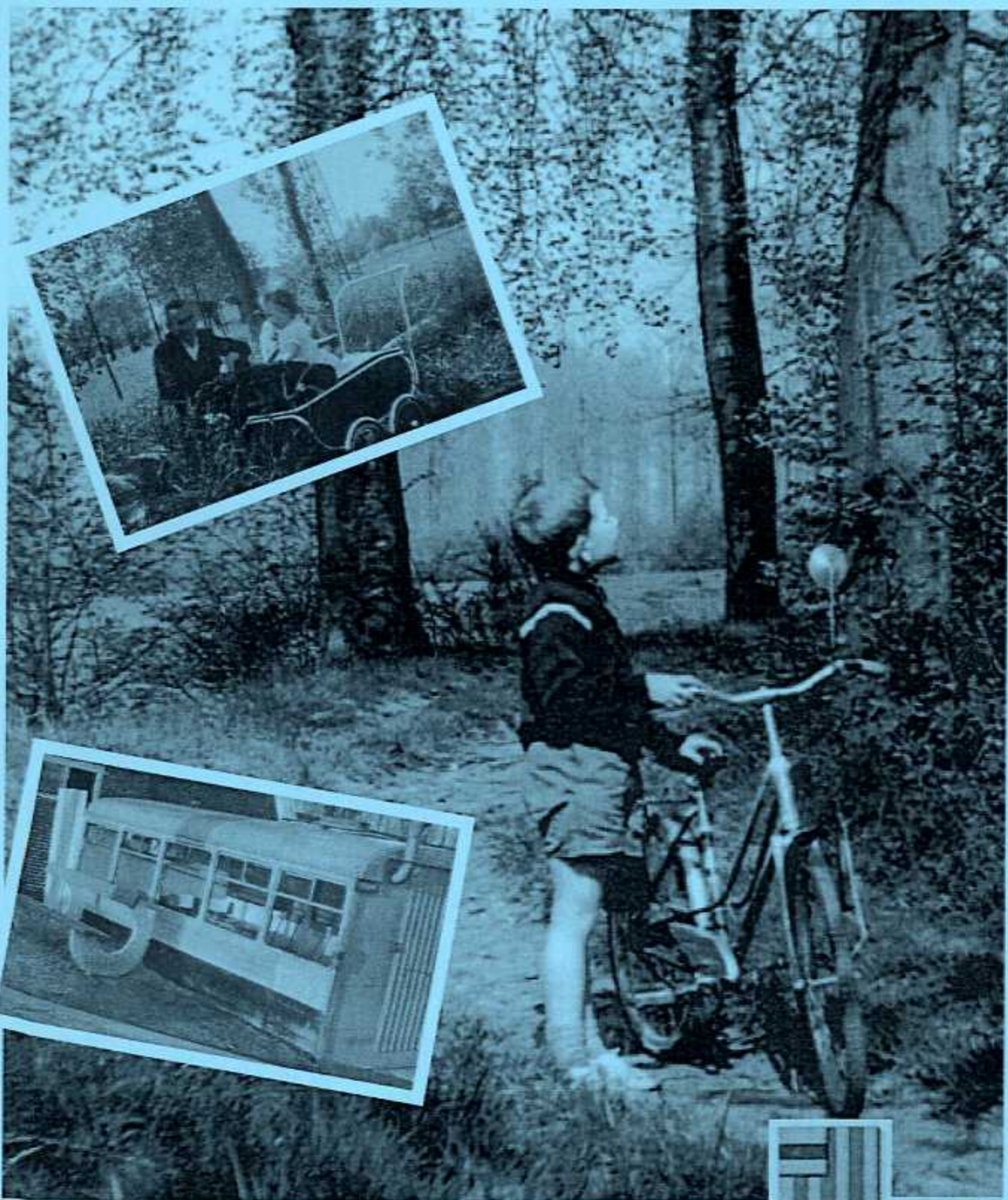

Heemkundige Kring

Dr. Croquet - Walem

MAGAZINE

nummer 5 - winter 2006/2007

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de vzw
Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet
Walem

Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
info@heemkundewalem.be

Jaargang 2, nummer 5, winter 2006/2007

Redactie en medewerkers van dit
nummer:

Annick De Greve, Frans De Greve,
Marc De Wever, Richard Hofmans,
Hugo Rom, Jan Van Buggenhout,
Tom Van Buggenhout, Dirk
Verreth, Kris Verreth

Verklaring foto's omslag

Voorpagina:

Battenbroek:

- een paradijs voor de jeugd...
- ... voor jonge gezinnen...
- ... en voor senioren:
autobus omgebouwd tot lokaal
voor de gepensioneerden

Inhoud

Editoriaal

Ons wintertijdschrift in een winter die alweer niet die naam waardig is - Al Gore heeft ons gewaarschuwd voor deze 'vervelende waarheid'

Battenbroek: vroeger en nu

De aanleg van de E19 veranderde dit natuurgebied drastisch maar kreeg het niet helemaal klein - de natuur past zich immers aan aan de omstandigheden - en de herinneringen aan vroeger blijven nazinderen...

80 jaar in het nieuws

In 1927 haalde Walem de krant met 1 feestelijke gebeurtenis en 1 spijtig voorval: vreugde en verdriet lagen ook toen niet ver uit elkaar

Tussen de jaren 1000 en 1400

Tussen de jaren 1000 en 1400 kwam Walem helemaal tot leven dankzij een bloeiende economie en werd het een plaats van aanzien

Wazeitièna

We maken de P af en snijden de R aan - ons dialectwoordenboek wordt voortdurend dikker

The Dino's

Verslag van een 'roadie'

Vroeger... en nu

Het enige plein dat Walem ooit rijk was, de Gemeenteplaats, verdween in de jaren '30

On revient toujours à ses premiers amours!

Edmond Keersmaekers heeft het ditmaal over de rivaliteit tussen de fanfares Concordia en Sint-Cecilia en herinnert zich ook nog enkele rampen die Walem en zijn inwoners overkwamen

Figurentheater

De familie Op de Weerdt omvatte enkele leden die niet onopgemerkt gebleven zijn in het collectieve Walemse geheugen

Het molenhuis

Walem: heksendorp - klopt dat dan toch?

Een vervelende waarheid

6 januari 2007

9 graden... De laatste weken lijkt het wel dat de thermometer de nul niet meer kent. De winter blijft uit, zoals al zo vaak de voorbije jaren. Koning Winter zit in een identiteitscrisis: hij is dat vriezen zo moe en hij heeft een hekel aan sneeuwen. Ongemakkelijk zit hij heen en weer te schuifelen op zijn troon.

Nu de winter op apegapen ligt, ziet kleine broer herfst zijn kans schoon. Zoals het een wispelturig puber-jaargetijde past, brengt hij ons ongecontroleerde wind en regen die veel natter aanvoelt dan anders. De natuur die naar de rust van haar winterslaap snakt, maakt slaapdronken rare sprongen: vanmorgen zag ik een witte bloem in mijn tuin staan.

En wij, wij troosten ons dat we gespaard blijven van vorst, sneeuw en winterellende, van ijzel en van zout op de wegen... Magere troost...

Als we de ouderen mogen geloven zijn de winters van de laatste twintig jaar zwakke afkooksels van de winters van vroeger. Zij beweren dat in die tijd de winters nog winters waren, met weken vrieskou en pakken sneeuw van één meter, die dan ook weken bleven liggen. En als de dooi dan inzette, dan was het ook altijd ineens volop en overduidelijk lente.

Winter betekende ook winterpret op de sloten en de plassen, vaak in Battenbroek. Wanten, sjaals, botinnen, dikke kousen, mutsen en warme frakken; wandelen in sneeuw die kraakt, kou in de neus, grote wolken smoor als ge uitasemt en schaatsen - 'schofferdijnen' noemde men dat vroeger -: pure romantiek...

Men zou kunnen zeggen dat je die verhalen over de dikte van de sneeuw en het ijs misschien best met een zak van het beste strooizout kunt nemen. Zoals dat tot voor enige jaren op het fort bij de civiele bescherming te vinden was. Anderzijds getuigen vele foto's van de intense pret die de winter meebracht: ijsstoelen, schaatsen, sleeën... Door de slabakkende winters is dat soort pret een zeer vage en verre herinnering geworden.

Mogelijk gegijzeld door een teveel aan CO₂ en opwarming laat de winter dus op zich wachten; ondertussen bieden we u ons vijfde tijdschrift aan. Daarin behandelen we de geschiedenis van Battenbroek. Hoewel Battenbroek nu steeds bij Walem gerekend wordt, maakte het niet altijd deel uit van Walem, en was eigenlijk zelfstandig. Het zou je verbazen maar dat onafhankelijkheidsgevoel leeft soms nog bij de Battenbroekenaren vandaag. Maar ach ja, men noemde Battenbroek dan ook een 'vrije aerde'.

Ondertussen is ook een nieuw jaar begonnen. Bij al de goede wensen die u reeds mocht ontvangen, voegen wij ook graag die van de heemkundige kring: een gelukkig en vooral een gezond 2007 voor uzelf en al degenen die u dierbaar zijn... en laat het ons misschien ook toe om u nog een echte winter te wensen...

Veel leesplezier !!!

tvb

Battenbroek: vroeger en nu

Vraagt iemand je van waar je afkomstig bent en je hoort bij Battenbroek zoals een boer bij zijn paard. antwoordt braaf: "van Walem", dan wordt ons dorp vaak Maar dat Battenbroek heeft in de 20ste eeuw grote verbonden met ofwel het fort, ofwel Battenbroek. Walem veranderingen ondergaan: een terugblik en evaluatie.

De naam Battenbroek is een mooie omschrijving van wat dit gebied oorspronkelijk was: een broek of drassig land met batten (Engels: a bat = een stok) en bomen.

De voor 1950 geboren Walemnaar ziet Battenbroek als één prachtig natuurgebied, denkt spontaan aan 'den baron van 't kasteel', heeft in de Meireput gezwommen, hoort de koeien bij melktijd loeien, ziet paling 'poëren' in de grachten, denkt aan de jaarlijkse processie naar het kapelletje, ziet de boerderijen waar we dagelijks verse melk (met een dikke 'zaan' erop) te voet of per fiets gingen halen.

Een woordje geschiedenis:

Battenbroek was in de 12de eeuw een 'Vrije Aerde van Battenbroek' en behoorde later tot 'Het Land van Mechelen', dat op zijn beurt een 3de deel was van 'Land van Divise'. Toen Walem, samen met Duffel, Geel, Aartselaar, Itegem, Keerbergen, Rijmenam, Schelle, Schriek, Putte, Niel en Waarloos tot het Land van Mechelen behoorde, was Battenbroek een aparte Vrijheid. De begrenzing van Battenbroek was grosso modo: noordelijk de Nete, westelijk de Dijle, oostelijk de huidige Stenen Goot en zuidelijk de huidige Vrouwvliet.

Er zijn bewijzen te over dat hier in de voorhistorie mammoets leefden: er werden tanden gevonden in 1825 na een overstroming in één der Meireputten, en later ook in één der zandwinningsputten voor de autostrade.

Eén der eerste en oudste bouwwerken was het kasteel; de huidige ingangspoort zou van de 13de eeuw dateren en vertoont duidelijke details waaruit blijkt dat zich hier een ophaalbrug bevond. De eerste ons bekende heren van Battenbroek waren de Berthouts sinds de 12de eeuw. Zij bewoonden vanaf de 13de eeuw 'het huis van Battenbroek', ook 'Castrum' genoemd (kamp of kasteel). Eén der bekendste Berthouts was Gillis Berthout uit ±1227. Hij was o.a. verantwoordelijk voor de stichting van de abdij van Roosendael. De twee dochters uit zijn eerste huwelijk waren er non; hijzelf vertrok op kruistocht. Gillis en later Wouter Berthout waren tevens de bouwheren van de kerk van Walem. In 1410 werd de heerlijkheid door Dirk van Hoorn (gehuwd met Caterina Berthout) verkocht aan Anthonus, hertog van Brabant en zoon van Philips de Stoute, hertog van Boergondië.

Geografisch opmerkelijk is dat het laatste stuk van de huidige Stenen Goot-beek (vóór haar monding in de Nete) vroeger in feite de Vrouwvliet was en bevaarbaar(!) via de Molenkiel langs de Kortendijk en de Doorndijk. Later werd de Vrouwvliet rechtgetrokken waardoor ze rechtstreeks in de Dijle uitmondde. Zie kaartje op blz. 5.

Battenbroek was de volgende eeuwen het gebied waar de veeteelt hoogtij vierde. De zware leemgrond was niet erg geschikt om groenten te telen, buiten aardappels. Aardappels werden pas op het einde der 16de eeuw in Europa ingevoerd. Columbus had ze, na zijn ontdekking van Amerika in 1492, van daar meegebracht. De boerderijen waren vooral afgestemd op veeteelt. In Battenbroek werd er dapper gemolken en gekarnd!

Met de aanleg van de E19 dwars door Battenbroek zou er veel veranderen... Hierdoor ontstonden ook de zandwinningsputten die we later Grote en Kleine Vijver zouden noemen. Even terzijde: ik vraag me nu nog steeds af waarom wij Walemnaars dit zonder enig protest oogluikend hebben toegelaten. Hierdoor verdween de totale authenticiteit van dit prachtige natuurgebied! Het werd een zogenaamd recreatiegebied. Homofilie, agressie, speedboten en tonnen zwerfvuil kregen we er gratis bij. Als toeslag was de ernst van de overstroming van 1976 deels te wijten aan het graven van de Grote Vijver vlakbij de Dijledijk! Gedane zaken nemen echter geen keer; laten we er het beste van maken en ... laten we positief denken:

1) Battenbroek is de zetel van een der weinige Walemse sportverenigingen: F.C.Walem. Het bezorgt de Walemse jeugd de mogelijkheid te sporten en speelt daardoor een belangrijke sociale rol.

2) Battenbroek is ook de basis van een prachtig rustoord voor ouderen geworden. Voor zover de lucht niet bezoedeld is door een wolk uitlaatgassen van de E19 kunnen onze ouderen nog van een stukje natuur genieten.

3) We juichen ook toe dat het kasteel een geklasseerd monument is geworden en daardoor behoed voor verval of afbraak. De aangebouwde kapel van het kasteel is inhoudelijk een echte parel!

4) Rond de Kleine Vijver ontstaat stilaan, vooral aan de oostzijde, een nieuw biotoop. Op de Grote Vijver kunnen we tijdens de wintermaanden en vooral tijdens de trekperiodes een gevarieerde rijkdom aan watervogels bewonderen.

Flora en fauna

Wat flora en fauna betreft moeten we een onderscheid maken tussen de periode vóór en na de aanleg van de E19.

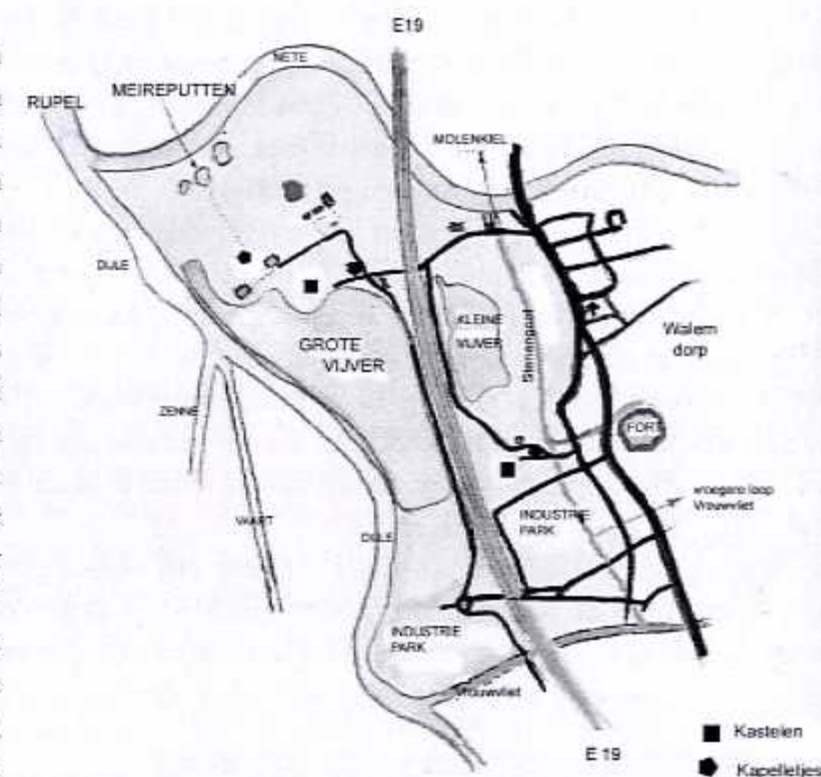
Vóór het doormidden snijden van Battenbroek kon men echt spreken van een hoogwaardig natuurgebied. Tal van zeldzame planten en bloemen en een rijk vogelbestand waren aanwezig. Bij het aanleggen van een herbarium kon men best rond de Meireputten gaan zoeken. Als grootste zeldzaamheid vond ik rond 1956 planten als klappertand (een half-parasiet), de wespenorchis en de gevlekte orchis, dit vooral op de weg lopend van de hoeve van Sander Feremans naar de 'Zwemmeireput'. In één adem noemen we verder als waterplanten de dotterbloem, de gele plomp, waterkruiskruid, slangewortel, waterranonkel, pijlkruid en gele lis. Aan de randen der sloten vonden

we moerasspirea, geitebaard, smeewortel, kalmoes, lisdodde, enz. In de beschaduwde bosjes waren speenkruid, bosanemoon, klein en groot hoefblad en diverse soorten sleutelbloemen in overvloed aanwezig. In de beemden krioelde het van boter-, pinkster-, en paardenbloemen en hier en daar een juweeltje van een orchidee. Op de drogere zones bloeiden boerenwormkruid, veldlathyrus en zelfs doornappel (langs de Stenen Goot) en nog veel andere meer courante soorten.

In de grachten, waarmee iedere beemd was afgezoomd, was het leven van vissen en amfibieën zeer intens. Als vissen vernoemen we paling (hierop werd gevestigd met een omgekeerd regenscherm!), karper, voorn, grondeling en baars; voor de kinderen waren de pittige en kleurige stekelbaarsjes een prachtig jachtobject. In de Stenen Goot, van de Molenkiel tot aan het fort, had alle 5 meter een snoek zijn territorium. Liggend op een houten balk die we over de gracht legden, probeerden we deze mooie, roerloos liggende roofvissen met een nylonlusje te strikken. In de Meireputten verbleven zelfs de grote zoetwatermosselen.

Qua amfibieën kwaakten hier in de zomermaanden de groene kikkers en in het voorjaar bracht dit een massa kikkervisjes (dikkopjes) met zich mee. Ook de vuursalamanders waren van de partij.

De vogelbevolking was vóór 1970 ook totaal anders: de karekiet, de nachtegaal, de koekoek waren

de 3 musketiers van het rietland. De Vlaamse gaai (alias de rotzak), de boomklever, lijsters, uilen en 3 soorten spechten kleurden verder het lage struikgewas en de bosjes. Daar de kikkers in alle grachten flink vertegenwoordigd waren, vulden ook de blauwe reiger en de zilverreiger flink hun buikje. In de weiden en het struikgewas konden we de bunzing, wezel, hazen en konijnen vluchtig ontwaren; soms vloog een patrijs vlak voor je voeten op. Langs de dijken en de oevers der grachten was de muskusrat een vaste klant, ze vormde een constant gevaar voor overstromingen.

De aanleg der autostrade zou deze evenwichtige biotoop drastisch veranderen. De beemden verdwenen en met hen de meeste grachten. Met de rust was het ook gedaan. De resterende grachten werden bijna dode wateraders; de vissen moesten we gaan zoeken in de Kleine Vijver. Deze vijver biedt langs zijn oostzijde nog een mooi stukje natuur: daar ontwikkelt zich een rietland en wilgenstruweel. Aan de noordzijde vinden we ondiepe zones met interessante vegetatie van diverse zeggen. Hier vinden we ook nog een deel van het vroeger vogelbestand. De Grote Vijver heeft als enige biotope aanwinst dat hij geldt als een belangrijk rustgebied voor trekkende watervogels (als er tenminste geen recreatie is); de vijver is het mooist in de winter en zeker wanneer delen ervan toegevroren zijn. We kunnen er dan de bergeend, de wintertaling, de Canadese gans, de nijlgans, de zeldzame krooneend, de fuut, de kolgans, de brandgans en verschillende meeuwensoorten bewonderen.

Persoonlijke notities uit mijn jeugdijaren

Naast de 'Kleine Hei', gelegen op het grondgebied van St.-Katelijne-Waver, was voor de jeugd en volwassenen Battenbroek hét wandel- en speelgebied nummer 1.

De grootste attractie waren de Meireputten; oorspronkelijk ontstaan t.g.v. overstromingen, waren het oasen van rust omgeven door een unieke flora. In de tweede en grootste put heeft menig Walemnaar zijn eerste zwemlessen gekregen. Tijdens de zomermaanden trokken we er te voet of per fiets naartoe via een weg die aan de voet van de dijk liep en vertrok aan de Molenkiel. Thuis wist men gewoonlijk van niets... Bijna iedere zomer verdronk ook iemand in die bewuste put. Ook schrijver dezer werd op 't nippertje door zijn nicht gered!

Een vaste gast van de Meireput was Dr. Coen. Hij had de gewoonte in alle rust het rugzwemmen te beoefenen. Toen de jachtwachter (Narre Van Moer?) dacht een muskusrat te ontwaren, loste hij een schot. Gelukkig miste het zijn doel! Het baardje van de dokter had voor verwarring gezorgd!!!

In de winter werden de Koebeemden steevast onder water gezet. Bij vriesweer beschikten we op die

manier over een prachtige ijsvlakte. De Walemse jeugd greep die kans met beide handen om de schaatsen aan te binden of de zelfgemaakte ijsstoel van stal te halen. Hoogdagen voor de jeugd waren dat!!!

In de zomer of op andere vakantiedagen gingen we regelmatig 'grachten-springen'; we daagden mekaar uit... Alzo gebeurde het meer dan eens dat één van ons platbuiks de sloot intuimelde. Meestal was de ongeluksvogel met zijn voet in een put van de drassige oever blijven haken. Soms waren we verplicht te springen, opgejaagd door een... stier.

Als student was Battenbroek voor mij het beste kalmeermiddel. 's Avonds sprong ik de fiets op en bolde via 'den Boerenhoek' (Oude Baan) en de Spildorenlaan Battenbroek in. De nevel die opsteeg uit de grachten spreidde zich als een donzig deken over weiden en de zwijgzaam herkauwende koeien. Rustgevender kon niet; een beeld om nooit te vergeten ...

fdg

80 jaar in het nieuws

Ook in 1927 lagen vreugde en ontsteltenis soms of gewoon een verkeerde beweging bij het dansen en dicht bij mekaar. Op 20 april was het één en slecht neergekomen? Het krantenartikel zegt het niet al feest omwille van 2 gouden huwelijksparen. en het zal ook wel niet onderzocht zijn maar feit is 11 oktober had ook een feestelijke dag moeten zijn, maar dat de onfortuinlijke Philomena nooit haar gouden huwelijksjubileum zou kunnen vieren. het noodlot sloeg toe voor één van de kermisvierders. Was huwelijksjubileum zou kunnen vieren. het een hartaanval (toen ook al op zulke jonge leeftijd?)

Dubbele gouden bruiloft

Woensdag 20 april - Tweede Paaschdag is nu waarlijk voor onze gemeente een vreugdedag geweest en dat wel bij gelegenheid van een dubbel gouden bruiloftfeest. Het ging immers maandag bij ons om de viering en feesting van het vijftigjarig huwelijk der echtelingen Petrus Beeck en Catherina Liekens wonende Kerkhofstraat en van Frans Obbels en Maria Ploegaers verblijvende Zandstraat alhier. Deze dubbele plechtigheid is dan ook op een flinke en ware wijze gevierd geweest door gansch ons dorp en ingezet met een plechtige mis van dankzegging om 10 ure opgedragen in ons parochiekerk. Na de kerkelijke plechtigheid zijn de gelukkige echtparen en bloedverwanten op het gemeentehuis ontvangen door de heer Burgemeester Baron Coppens, omringd door schepenen en gemeenteraadsliden. Inmiddels had zich in de Dorpstraat een prachtige en grooten feeststoet gevormd, bestaande uit niet minder dan 21 schoone groepen, praalwagens enz..., het al opgeluisterd en vervrolijkt door de fanfaremaatschappijen 'Concordia' en 'St. Cecilia', welke beiden hunne vrolijkste en aangenaamste stapmarchen te beste gaven den optocht door. De feeststoet, gevolgd van een twaalftal prachtrijtuigen waarin de gelukkige paartjes en hunne familieleden hadden plaats genomen, bracht natuurlijk veel leven en beweging op gansch de doortocht, spijtig dat hij niet des namiddags is gehouden geweest. Stellig had hij dan meer belangstelling gewekt voor de vreemdelingen. Buiten al de feestelijkheden moeten we nog aanstippen dat gansch het dorp versierd en bevlagd was, met erebogen voor de kerk en het gemeentehuis. Tusschen al die politie lazen we hier en daar zeer schone en best gepaste jaarschriften en huldedichten, gericht tot de twee gelukkige paren.

Zo lazen we onder meer deze twee jaarsgeschriften:

Frans en Mieke zijn vrouw
Peercken Beeck en zijn Kato
Zworen eens elkander trouw.
't Is nu vijftig jaar geleden
daarom vieren we om ter meest
het gouden bruiloftfeest.

En een tweede
Waelhemnaren
laat heden blijvol en fier
't gul proficiat klinken hier!

Dat het feest gansch de dag door is voortgezet laat zich begrijpen. 'n Echt lentezonneken deed mee en was er bij van des morgens vroeg, alzoo stemmende tot feestvieren. Aan de gelukkige gouden bruiloftvierders Frans en Mie, Peer en Kato, wenschen we hier nog vele gelukkige jaren, met een allerhartelijkst: proficiat.

Bij de dans gestorven

Dinsdag 11 oktober - Zondag was het te Waelhem jaarmarkt-kermis en deze werd in de late avond verstoord door een plotselinge dood van eene der kermisvierders. In de aangelegenheid 'café Terpsichore', in het dorp, kwamen een viertal kermisgasten binnen, waartusschen de genaamde Philomena De Decker, oud 25 jaar, ongehuwd en wonende met haar ouders te Duffel op Notmeir 40. Toen men in de zaal aan het 'charlestonen' ging, deed het viertal er aan mede. In de dans viel het hooger genoemde meisje, richtte zich weer glimlachend op, doch zakte toen plotseling weer ineem om niet meer op te staan. Toen men haar opnam kon men slechter bevestiggen dat het meisje had opgehouden te leven.

hr

